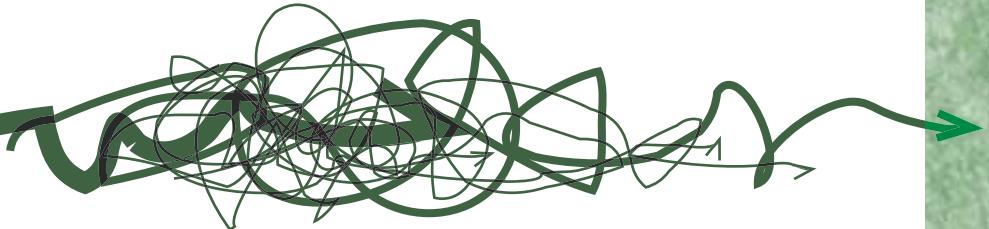

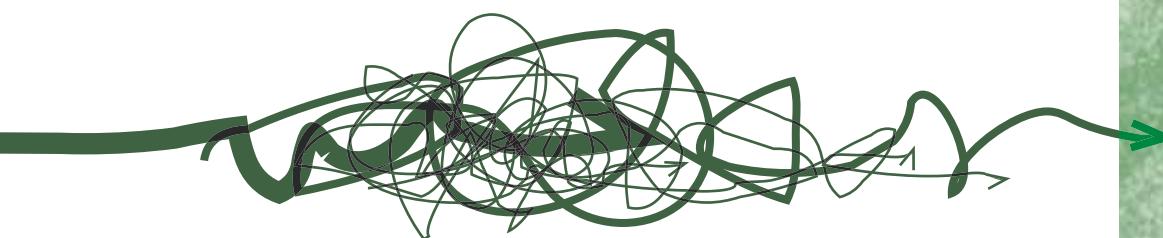
POHOD ČEZ NAMIŠLJENO CRTO

ALDO CLODIG

*V visočino, v kterej orel
Smelo vije vzletné kroge,
Matají svůj vrah driguje,
A nasproti njemu širi
Kolk zeleno tratno sleme,
Med gorama temá dřema.
Pa počíra kakor v krili
Lepa Lívska vzor-poljana ...*

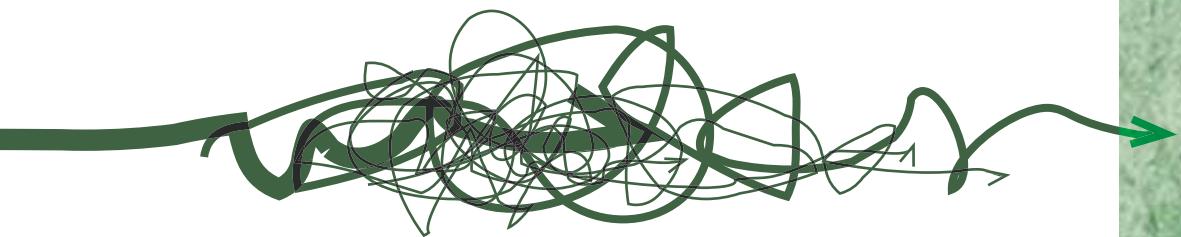
(Ljvško jezero - Anton Klodič Sabladoski)

pohod čez namišljeno črto

*Pod Škarjoro goro
pripeča na starmini
kot mačak, ki se pleza
po gladki bukovini,
stoji prijetna, sončna vas,
zavita v gozdove,
takoj naj vam povem:
ime ji je Topolove ...*

(Aldo Klodič Tedolenjih)

Kulturno društvo Rečan

Kier preca bo konac tiste meje, ki tarkaj liet je ločila nas benečane od matične domovine, je naše društvo odločilo, da je trieba kjek napisat ob iniciativo, ki je šla pod imenom “Čez namišljeno črto”. Kar smo se spustil po teli pot niesmo imeli u pamet, de u telim desetletju se bojo reči takuo spremenile, pa smo veseli, de so se! In smo veseli, de za tuole smo tudi mi, z našim majhanim kamanam, pomagali zazidat tele zgodovinski uspeh, ki vide skor use slovence zbrane u veliki hiši, ki se imenuje Europa.

U telo brošurico smo zbrali usega po no malo od tistih parvih deset liet pohoda iz Topoluovega na Livek, in obratno. Tuole, za na pozabit kakuo so ble težke tiste lieta kar meja nas je ločila in kako veliko krivico je tista črta dielala našim ljudem po beneških vaseh pa tudi tistim, ki so živeli po Soški dolini.

S prepričanjam, de tisti časi so šli mimo in da se ne bojo nikdar vrnili, veselo podarimo tele pridelek, ki naj bo za spomin tistim, ki so bli prisotni in za skromno pa trdno učilo tistim, ki pridejo zad za nam.

Kakuo je bla huda tista črta

Kaur sam biu šele mlad, sam rad se sprehaju po naših hribah, an dostkrat sam se podau po črti meje med tedanjo Jugoslavijo an Italijo.

An varh, ki me je dostačat videu na njim, četudi nie nič posebnega, je varh, ki se kliče Škarje, tam gor nad Topoluovim.

Tekrat so bli šele čedni travniki nad vasjo an staze dobro upeštane, četudi se je že kazalo, da hmal ljudje bojo zapustil tiste kraje. Mladina po naših vaseh se je zgubjala, utiekala je po drugih daržavah, gledala je udobit tisti kruh, ki naši kraji so ga takuo težkuo rodil, gledala je buojše življenje.

Sam se deu na pot gor za topoluško cerkvijo, an dau jo čez Ključ al pa čez Briezo. Buj pogostu čez Briezo, kier sam pied paršu do meje an pomerku "graničarje", ki so stražili na drugim kraj.

Od Brieze po varhu brega sam se spustu na Škarje, po skor plani stazi, dokjer niesam paršu na travnik, kjer nazaj začne brieg do varha. Tam sam se usednu pod kajšan liesku garim an gledu po Sauonjski dolin do Matajurja, potle dol po planinah, ki se stegavajo pruoti Livku, an le napri do Kuka an Kolovrata.

Tisti dan je biu cilj moje hoje varh Škarje, pa kar sam se usednu pod lieskovo sienco, pred očmi sam vidu pravi čudež. Pomlad je bla že pognala naravo, oku mene je že zelenielo, pa varh Matajurja je biu šele armen an Krn an njega sosiedje so bli šele pokriti z bielim an pod soncam laščočim sniegom. Po dolini Soče je ležala biela magla, takuo jasna, da se je zdiele, da nie doline, ampak da z Livka stoji snežena planina do Krna. Oku vasi so že cvedle parve

slike an na sredi vasi Livek se je čulo otroke uekat an se igrat. Čisto sonce je vse tuole ogrevalo z zahodnega kraja takuo ljubezniivo, da vse barve so se zdiele buj žive, ku kar so ble v resnici. Hiše, korca, pa tudi poti so se zdiele neresnične an na vse zadnje, okuole Kuka, sta mierno letala dva liepa sakola. Vse tuole je bluo čudovito, an na pamet mi je paršla Gregorčičeva "Nazaj v planinski raj".

Tuole stanje narave je trajalo an par minut, potle muhasta maglica se je potegnila pred sonce an je vse ratalo normalno. Čaku sam an dobar čas za videt, al se nazaj povarne tista atmosfera, pa mi nie vic uspelo, kier tista kombinacija nie bla vic mogoča. Sam se potegnu na varh Škarji an potle čez Ključ sam se varnu v Topoluove. Po pot sam razmišlju o telim čudeže an o tistih vaseh, ki leže na tistem čudovinem kraju. Stari časi so mi tekli pred očmi an z njimi zgodovina, legenda, primerjave telih kraju, ki meja jih je takuo tarduo razdelila. Zdi se, da teli kraji so vsak na drugim koncu sveta an ne na bregu enega samega hriba, četudi eden na drugi strani od druga.

Parve so mi paršle v pamet besiede moje matere, kar mi je prava, kuo je hodila na Livek kompier kopat. So se pobrali že v ponедiejak pred dnem, da so bli gor že pred soncam, za se zasluzit celo zornado. Večinoma so hodili gor h nieki družin v vasi Golobi, četudi je buj deleč ku Livek, kier tam so buojš placjuval an so bli buj radodarni. Cieu tiedan so kopale an v soboto vičer so se varnile damu s kako palanko an z žakjam kompierja:

"... gor nesmo ble lačne, ku kajšankrat je ratalo dol doma, so imeli puno žvine v hlieve an siera an skute nie manjkalo ..." "Moja prijatelca se je bla zagledala v niekoga puoba," je še dodala, "pa tuole je bluo po te parvi vojski, je bla velika mizerija povsierod. Tekrat važno je bluo, da nie manjkalo za jest, an ljubezan nie imiela velikega pomiena." Pa kar mi je pravla tele reči, se je videlo an čulo, da so bli zanjo lepi časi.

Tudi druga starejša gospa iz naše vasi mi je začudeno, pa tudi ponosno prava, kakuo je hodila, kar je bla mlada, lipin krast gor po potoce pod vasjo Štiram an tudi buj gor. Lipin so v žakjah nosile damu an je biu za ceringo prasetam, ki jih je bluo potriebno zredit za preživiet. "Kaki časi, kaka mizerija, an kuo sam bla v strahu.

Z mojo prijatelco sma čakale skor tamo, pried ku sma začele ga pobierat tu žaki. Po navad po tami, par luni al par luminah ..." Kar ti pravejo tele zgodbe, se ti zdi, da teli prestori, vasi an ljudje so pru na nekim drugim kraju sveta, se pru čuje v besiedah, da tam gor je kjek drugačnega, se čuje, da tam je neka huda meja. An ries je, meja je an je bla, pa nie nikdar takuo ločila ljudi ku po drugi svetovni vojski. Tuole se mi je zdielo narbuje čudno. Zaki tisti kraji so bli takuo tuji našim ljudem an takuo privlačni za me, ki sam jih gledu od deleča s travniku na Škarjah ali pa s Svetega Martina?

Puno liet nazaj je tam gor stanovau an duhovnik, ki je imeu nečaka v Rečanski dolini. Telega nečaka, ki mu je bluo ime Toni, je povabu h sebe na Livek, da mu bo pomau se vešuolat. An ries Toni je ratu an imeniten človek, je potovau po Sloveniji an še dej, kot profesor an ravnatelj. Je tudi napisu vic knjig an adna od telih je bla namenjena Livku. Tam gor je preživeu njega otroške lieta an nie nikdar pozabu telih liepih kraju. Livek mu je dau vtis za napisat lirisko legendu "Livško jezero". Tele Toni je biu Anton Klodič Sabladoski, ki se je rodiu par Hlodiču.

Kar je po naših beneških dolinah divjala druga svetovna vojska, je vic ku kaka družina iz naših vasi pošjala svoje otroke na Livek al na Livške Ravne. Tam gor je bluo buj varno an gor so tudi imeli kako žlahto, ki jih je rada sparjela.

Če lieta an lieta so bli stiki takuo ljubeznivi, zaki sada so takuo pomarzlieli? Zaki Livek je takuo deleč? Zaki tista nevidna črta, tista meja je takuo huda an nas takuo tarduo loči?

S telimi mislimi sam paršu v Topoluove an potle damu, kjer so ble druge misli buj nujne an potriebne rešitve.

Niesam mu pozabit na Livek an na tiste čudovite kraje. Takuo sam začeu premišljat o zgodovini naših kraju, ki nas je parpejala v tak neverjetan položaj, da smo z Livčani pretargali stike an smo skor se bali tudi preguorit, kar smo se srecjal.

Kar sam biu šele otrok, te stari v vasi so mi pravli zgodbe, ki so se takuo tarduo vlide v mojo kri an strašnuo vplivale na mojo pamet. Tam gor za Sv. Martinam an Kolovratom so bli zmieram vsi hudici,

ki so samuo čakali parložnost za se zasut po naših liepih dolinah. Hudi so bli še buj ku smart, črno obliečeni an z dugimi sablami v rokah. Oči ardeče ku vogu, da si jih videu tudi tu tami, an še, an še ... Naši ljudje so se jim uperjal, za kar so mogli, pa nie bluo rečeno, da an dan al drug se nam na prikažejo pred vrata. Ku tisti kрат, petnajstega lieta (1915-1918) "kar smo muorli vsi utec po dolin za na prit pod njih puške." "Pa tisti so bli Niemci!" "Mučti, ki nič na vieš, ki si se kumi vekokoču voz jajc! Tam odtuod so paršli!" An tisti buogi nunac Matevžu, ki je ostu doma gor na ..., bruozar, da je znu no malo po niemško an jih je ponudu za pit, pa ga nieso pokušali, dokjer ga nie on popiu. So se bali, da jih ostrupi. "Videte, ste sam jau, da so bli Niemci ..." "Ki blateraš? Gor so skrival otroke po senikah deleč od vasi, atu videš, kaki so bli! So pravli, da jih nastikajo na sable! Ja, muoj puobic, ti na vieš, ti si mlad, bruozar tebe!" An takuo napri, vsako vičer, naj smo kostanj lupil al koruzo, an dan so bli na varsti Turki, drug dan tisti od Franca Jožefa, "ki smo ustavli gor par Svetim Martine" ... vse do te druge svetovne vojske. An vsi so paršli od tistega kraja! Neverjetno, kakuo je bla zgodovina prekrita an zapuščena, an kakuo so ble cenjene tele zgodbe, ki so vickrat imiele samuo politične namiene.

Pa tele zgodbe so ble vsakdanji kruh že v cajtu med parvo an drugo vojsko an so parpravle teren za zadnje lieta vojske an tudi za napri, skor do današnjih dni.

Takuo, kar v mladih lietah sam premišljavu o telih dohodkih, niesam mu zastopit, keri so bli barki an keri žleht, partizani al Niemci?

"So mi kravo pejal iz štale, te narljeuš jinico, so mi dal an kos karte an šli z njo." Buoga družina, kakuo je preživiela? "So mi zuli košpe nove an me pustili bosegna v snieg, kar sam imeu samuo 13 liet." Paš ka so nucal takuo majhane košpe? "So nas lovil an pejal čez Kambrieško an se nieso varnil ..." An takuo napri, vsak je imeu kako za poviedat, an na zadnjo: "... pa kar so paršli Niemci, kuo so se hitro pobral čez Kolovrat, le če so mogli!" Vse je bluo takuo zloženo, da je kazalo, da tam za Kolovratom so bli te žleht. "Niemci so bli tisti, ki so začel vojsko, tisti, ki so pobival ljudi po vsi Evropi, samuo kier nieso bli plavolasi," sam se ankrat zagnu,

mlad študent, pruot takemu nespametnemu guorjenju. Muoj oče, ki je poslušu, mi je magnu, naj mučim, an potle, kar sma ostala sama, me je zaprosu, naj ne guorim pred tistem človekom, ki je desničar, "grozni balila pod fašizmom an grozni predajalec naših ljudi, špion, ki vsak tiedan hode praviti njega šlevtarije na niek komando dol v Čedad".

Tale je bla situacija po naših vaseh v mojih mladih lietah. Tisti par poglavarju so imiel v rokah skor vse naše ljudi. Se vie, da nieso bli sami. Od zunaj so imiel pomagače, ki so jim skočil na pomuoc vsakikrat, kar so potreboval. Večina od njih je zrasla s čarno srajco na ramanah. So bli takuo zabutani v njih ideje, da se nieso skor vprašal, al so pametne al ne. Drugi pa so jih podperjal, kier od tistega kraja so parhajale dobruote, ki so padale vedno v tiste hiše, ki so ble buj goreče v potiskanju tistega čarnega voza, ki je peju pruoti grobišču našo buogo slovensko kulturo.

So bli tudi taki, ki so imeli druge ideje, pa jih nie bluo puno. Preca, tisti buj ostri so bli pregnani an so se preselili v tedanje Jugoslavijo. Nekateri so bli tudi obsojeni kot izdajalci, drugi so se pobral po sviete, kier doma je bluo nimar buj težkuo življenje. Mladina se je preca preselila po vsi Evropi, večinoma v belgijanske rudnike an tam jih je umarlo na stotine zaradi boliezni. Obednega nieso nikdar sodili za tele martve, ki so bli parsiljeni v tako nevarnost ne samuo zaradi kruha, pa tudi, kier nie bluo možnosti doma v mieru živiet. Tele zadeve so me počaso parpejale na pravo pot. Vse, kar so bli zgradili oku nas, se je začelo počaso poderjat. Četudi z veliko težavo, mladina je začela razpravljal o dogodkih an se prebivat do novih misli. Te hudi nieso bli samuo na enim kraju kot tudi te pametni ne. Življenje po naših dolinah je bluo še mogoče, četudi je bluo težkuo razbit tisti led, ki je gledu vse zadušit. Katero je bluo kladvo? Kultura! An po tisti pot smo se podal an pomlad je začela tudi po naših dolinah. Se vie, nie bluo vse lahko, težav nie manjkalo. Tisti, ki so nas tkaj liet tlačli, nieso popustili. Pa kar zganeš kaman v briegu, se začne tačit an je težkuo ga ustaviti. An kaman je zdaru tudi druge kamane an preca je ratu plaz. Pa vse tuole se je še ankrat stavlo za tisto mejo, ki nas je ločila takuo tarduo; kajšan je šu čez njo, pa le osebno. Večina ljudi je začela hoditi v

Slovenijo, pa le za popit no pivo, kупit an kilo mesa an nabasat benzino an potle naglo damu. Je manjkalo ... kiek posebnega, da bi odparlo stike med ljudmi, da bi šlo mimo tiste formalnosti, ki je bla še zmieram med nam, kadar smo se srecjali.

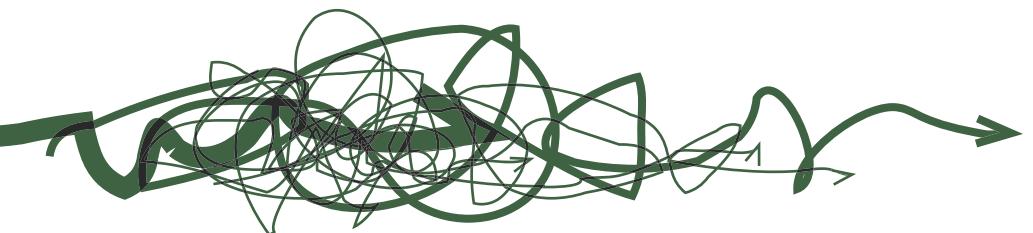
Tuole mi je mlielo v glavi lieta an lieta, dokjer, pru tam na meji gor na Briez, mi je paršla na ideja. Sam vedno hodu po brezieh, pa tudi gor po Škarjah an po Sv. Martine. Je šlo mimo vič ku kako lieto. Staze so se zarasle, host je objela travnike, dujina se je šerila an an dan sam se znajdu v težavah zaradi arbide, glich tam pod Briezo. "Pametno bi bluo očedit an nazaj odpriet stazo," sam pomislil. Pa za začet tole dielo je bluo trieba kjec pomislit za imiet sodelovanje od ljudi: "Zaki ne odpriet nazaj staro stazo, ki je povezovala Topoluove z Livkam?"

Miseu se mi je zdiela dobra, pa jo uresničit an jo pejat napri se mi je zdielo obupno! Vičkrat na sejah našega kulturnega društva Rečan sam parnesu napri željo za očistit stare staze, ki so povezovale vasi, kar nie bluo še poti za avtomobile. Gledu sam prepričat člane, da tale bi bla dobra pot za parklicat turiste v naše kraje, za na pozabit, kuo so naši te stari se potil po njih, da bi mogle bit še potriebne ... pa taki argumenti nieso prodarli v pamet naših ljudi, je bluo puno reči buj potriebnih. Ries je, da kjec se je začelo gibat v telo smer, pa samuo za kake pohode, ki so jih klical marcialonga, al pa za kjec takega. Samuo kajšan kmet je kjec počedu po svojih potrebah.

Kajšan, ki je paršu od zuna, se je zaljubu v vas Topoluove an je začeu potiskat za napravit tam gor kjec posebnega, ki se kliče Postaja Topoluove. V začetku nie bluo dost jasno, za ka se gre, pa kar Topolučan so prašal pomuoč društva Rečan, sam takoj imeu vtis, da je bla na varsti parložnost za očedit tisto stazo do Livka, čez Briezo ali čez Ključ.

Je bluo lieto 1994. Slovenija, čast Bogu, je bla samostojna že kako lieto an tam gor na meji nie bluo vič graničarju, četudi so se šele pozname staze, kod so hodil na stražo. An takuo an dan v Čedadu sam srecju parjatelja Zdravka Likarja (ki je načelnik v Tomine) an mi je paršla napri moja stara ideja. Prašu sam ga, če se da uresničit tole fantazijo, an on me je zagotoviu, da s kraja Slovenije ne bo težav. Drug dan sam šu na Kvesturo le v Čedadu an sam vprašu

tekratnega odgovornega, al se da napravit Pohod čez mejo po starosti. Lepuo je poznu tisti kraj an hitro na zemljevidu mi je pokazu s parstam, kje je Brieza an kje je Ključ! Pa mi nie znu odguorit na moje vprašanje. "Se muoram pogoorit z milico," mi je jau. Je šlo mimo samuo an par dni an mi je sam paršu, skor veselo, pravil, da "ja, se da napravit, samuo bo trieba napisat prošnjo za določen dan, dodat imena an dokumente vsieh tistih, ki bi radi šli čez mejo..." An takuo je ratalo. Parva prošnja an parvi seznam imen sta bla tista za iti čedit stazo. Nas je bluo kakih deset tisto nediejo junja, kar gu Topoluovim smo začel brusit kose, rončeje an napravljat drugo orodje. Tako so začeli padati garmi, vieje, ki so nagajale po pot, an tudi kajšan buj velik drieu, ki je majau na stazo. Druga varsta je posiekala travo an garbido an na zadnjo so bli še tisti, ki so z grabjami pogramirano vse v kako grapo. Kajšan je tudi postroju kako stopalo al pa preluožu kajšan nagobaran kaman. Vse je šlo naglo napri, ku da bi bluo programirano, an zad za nam se je parkazala liepa staza, kot je bla ankrat, puno puno liet nazaj (Aldo Klodič)

- 1994 -

*Znani neutrujeni lovec,
Poudarja, koliko zajcev, srnjakov
Vstrelil je, kosmatih lisjakov,
Kako je Lovil kljunače,
Kupcer pridne vrtace,
Vecerne te ptice,
kako zalezaval plašne jerebice ...*

Kar se je kulturno drustvo “REČAN” z Lies, občina Garmak, na svoji redni seji odločilo dati v svoj letni program tudi en pohod čez daržavno mejo, je bla že v teku v Topoluovem priprava parve “Postaje”, v kateri se je misilno zbrat skupino umetnikov z bližnjih dažel, da bi dal teli vas en znak za odpriet nove možnosti življenja, da bi pretargali pot, ki je pejala naravnost v smart.

Takuo je bluo normalno, da smo zbrali pru tole vas za uresničiti našo idejo, an glih takuo je bluo naravno se odločit, da bo Livek drugi cilj pohoda, kier stoji pru na drugim kraj brega.

Pa za ušafat staro stazo, ki je povezovala tele dvie vasi, nie bluo druge možnosti ku se obarnit na znanega lovca iz Topoluovega:

“Miljo, al vies šele, kod je šla ta prava pot, ki je vezala Topolovo an Livek?”

“Ah, ho da viem, pa je dobro zaraščena, sa glih tale un dan sam slediu sarnjaka gor po nji, daj na Briezo do meje an še napri, pa ist sam se ustavu.”

“Ka si se bau graničarju?”

“Ki za dnih? Sa jih nie vic! Ne, sam se ustavu, kier nie bla vic jaga odparta.”

“Če ne si biu šu an čez mejo za ga na pustit?”

“Ne, ne, sa pried al potle se varne, pride ben nazaj!”

“Al bi nam pokazu, kod gre tale staza?”

“Zaki da ne, takuo pogledamo tudi, če se je varnu tisti ...”

Takuo je začela tista zgodba, ki je nazaj povezala dvie vasi, ki v preteklosti so imiele puno skupnega življenja.

Po stezi na Livek (*Novi Matajur* 14.07.1994)

Krajevna skupnost Livek in občina Tolmin s strani Slovenije ter kulturno društvo Rečan in Planinska družina Benečije prirejajo v nedeljo, 17. julija, ob 11. uri veliko srečanje obmejnega prebivalstva na Livku. S Topolovega bo lepa skupina Benečanov šla na Livek kar peš po lepi poti, ki povezuje dve vasi. Livčani in člani kulturnega društva Rečan so pred kratkim očistili vsak svoj del poti do državne meje. "Pohod čez namišljeno črto" je ime pobude, ki pomeni prvo srečanje obmejnega prebivalstva na videmskem delu državne meje, kjer bo prehod možen kar čez zeleno mejo. Slovenski in italijanski organi so pokazali veliko naklonjenost tej iniciativi in omogočili tak način druženja. Livčani so v nedeljo, 14. avgusta, pa vabljeni na zaključno prireditev "Postaje Topolovo". Vrnili nam bojo obisk na enak način: peš se bodo podali z Livka po gozdni poti v Topolovo.

Topoluove an Livek: parjatelji ku ankrat

(*Novi M.* 28.07.1994)

Je bla zaries duga precesija, kar smo se od cierkve Sv. Mihiela v Topoluovem, v nediejo po maši, zadarli gor pruot britofu an potle še napri po stazi gor na Briezo an se potle spustili v dolino do vasi Livka. Bluo je vpisanih okoule 250 ljudi, takuo de tisti financier, ki je paršu gor za kontrolat, nas ni nič ku spustu napri.

An takuo tista staza, ki na stuojke liet darži kupe Topoluove an Livek, je spet zaživila. Hodil smo lepou v sienci an se tud adan drugačega čakal za prit v vas kupe. Vsega kupe je na ura obiuna poti.

An samuo Tapolouvci so viedel, kada smo prestopil konfin-mejo med dviema darzavama. Zatuo je biu lepou zbran an naslov telega pohoda: čez namišljeno črto. (...) Bluo je lepou v nediejo an veselo, še posebno, ker je bluo puno mladih družin z otrok. Na Livku so nas pa takuo toplo sprejeli, ku to pravo žlahto. Napravli so nam pravi senjam. Kjer staza pride v vas, so nas čakal Štefan z ramoniko an ... žganje. Kadar smo se vsi zbrali, smo jo kupe zapiel do športnega igrišča, kjer so vsiem nam ponudli za jest an za pit. Čakal so nas novinarji, predsednik krajevne skupnosti an tolminski šindak Viktor Klajnšček, ki je imeu pru lepe besede za

tolo pobudo kulturnega društva Rečan. Kadar smo se v sienci no malo odpočil an ohladil, smo se pa spet zbral an, čeglih je sonce paržigalo, Benečani an Livčani smo prepevali naše stare slovenske piesmi. Livčanom se vsi iz sarca zahvalmo za sprejem. Tudi mi bomo poskarbiel, de jih sprejmemo glih s tako toplino, kadar nam varnejo obisk an pridejo an oni po stazi v Topoluove v nediejo, 14. avgusta. Nasvidenje!

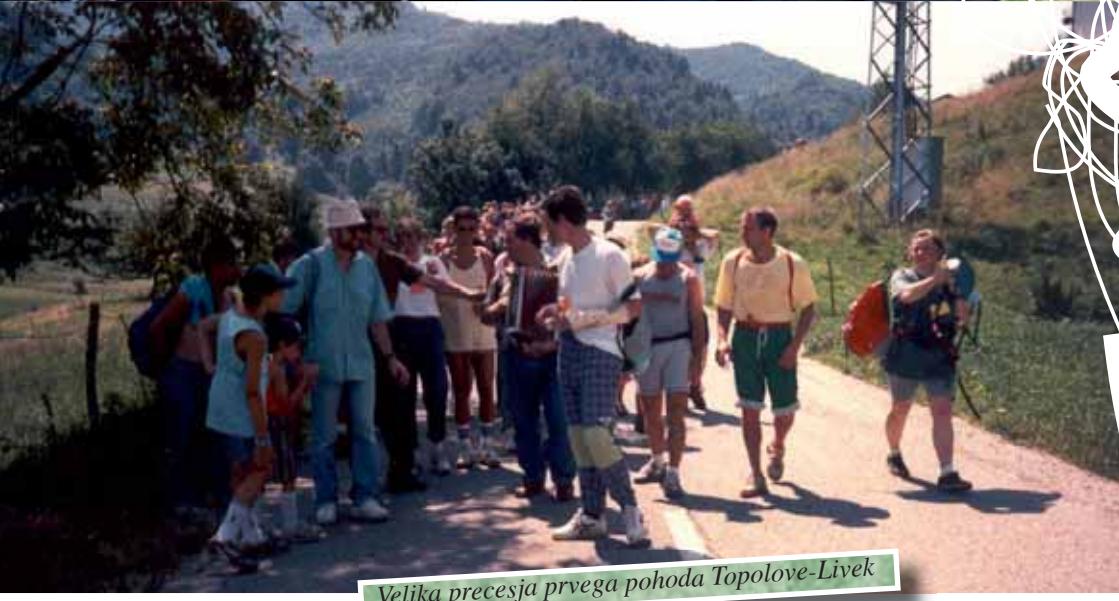
Na Livku (*Novi M.* 28.07.1994)

- M. Oh zdravo Antonia, san pru rada te videt. Dons tiedan san se bala, de ti je kiek ratalo, kar te niesan videla par maš, ku vsako nediejo.
- A. Te lepou zahvalim, si pru barka, de skarbiš za me, draga Marianna. Ne, ne, v nediejo mi se ni pru nič hudega zgodilo, hvala Bogu. Šla san bila na tisti sprehod, ki so bli organizal po host iz Tapolouvega na Livek an mi se pru huduo zdi, de te ni bluo an tebe. San preživiela pru an liep dan iti nazaj gor po tisti stari pot, po kateri smo teli buj stari hodil v Livek za praznike, dielat, obiskovat žlahto, parjatelje an sosedje. Vsak od telih buj starih je imeu kiek za poviedat.
- M. Ja, sa san čula guorit o tistin sprehodu an pravli so, de vas je bluo nieko dost, vic ku dviestuo, se mi zdi.
- A. Ja ries, pru dost nas je bluo an gor na Livke so nas takuo lepou sparjel, de lieuš se na more. Pomisli, de so nas čakal z ramoniko an tu vasi par ciest je biu an kartel, na katerin je bluo napisano Benvenuti po italijansko. Daj, tle imam fotografijo, de na porče kajšan, de ni ries.
- M. Pokaž, ja, ries je. Ben, pa če nisan bla videla, nisan bla viervala, ma, moja draga Antonia, na stuoj mislit, de so diel tel kartel za vaš prehod, zak če ga lepou pogledaš, boš videla, de je že star.
- A. Al star? Ja, daj, imaš pru ti. Če ga lepou pogledaš, se pru vide, de je star. Pomisli, Marianna, paš že duo vie ki dost liet je atu an je šele čedan. Tle par nas, ki se tarkaj blede o demokraciji, al si kopaca ušafat kajšan napis po sloviensko, de ni pomazan! (Bradac)

“Znani lovec” Miljo an livški prijateli

Velika precesja prvega pohoda Topolove-Livek

Pred parvo svetovno vojsko je tekla meja ku donas, tam gor na Briez, samuo da na eni strane je bla Italija, na drugi pa Avstro- ugarsko kraljestvo. Tekrat so naši topoluški ljudje imeli narbij blizu targovine na Livku an gor so hodil kupavat vic reči. Samuo vse je teklo poskrivš, kier nie bluo dovoljeno an po meji so ostro stražili taljanski financot. Vse je šlo na kontraband, an ne samuo blaguo, pa tudi kultura. S Koroške so parhajale v naše kraje pretke Mohorove družbe, pa nieso mogle čez mejo, kier so ble prepovedane. Takuo naši brauci so jih parštelal na Livek an parnesli poskrivš čez mejo v Topoluove. Financi so zviedel za tele kontraband an so ahtal. Takuo no lieto Tonin Štiefnu se je biu vzeu nalogu za iti s košo po tele pretke na Livek, pa kar se je varnu pruoti duomu, so ga stražniki ujeli tan gor na Briezi an ga parpejali v Topoluove v Mišincovo hišo. Hiša je bla velika, sa Mišinac te star je biu štiet človek, je biu še župan garniške občine kakega časa; hiša je bla velika, je imiela veliko kuhinjo an lepo izbo. Buozega Tonina so pejal v izbo za mu napravit verbal an ga kaznovati s kako globo al pa še kiek hujšega, košo, puno pretk, so pa pustili v kuhinji. An financot je biu ta par nji an jo je varvu. Seviede, novica se je naglo razglasila po vsi vas an tu an magnjen pred hišo se je zbralno puno vasnjanu. Parbližu se je tudi Vanac, “Šola” za Tapolučanje, pomerku no malo, kuo stoje reči, an zagnu vse damu. Vsi so ga bugal, kier Vanac je biu tisti človek, ki o vsaki parložnosti je viedu, ka je buojš narest. Viedeu je, da problem je bla tista koša, puna bukvi, brez tiste je biu parmanku “il corpo del reato” an vse je bluo šlo tu nič. Parbližu se je koši, pa stražnik ga je naglo odgnu. Potle je šu dol na paju, ki so ga imieli pred hišo, tam no malo pogonderju an nazaj se parbližu h koši. Nazaj ga je financot odgnu, pa on je šu nazaj na paju, potle nazaj notar an takuo je šlo napri, dokjer stražnik, radoveden mlad človek, nie šu tudi on gledat, ka se gaja na pajuole. Tekrat je naš pridni Šola Vanac zadeu naglo košo an tu an magnjen se zgubiu dol po vasi. Kar stražniki so paršli iz izbe za zaštiet, dost bukvi je bluo v koš, nieso najdli ne koše ne bukvi, samuo njih tovariša, ki je debelo gledu, kam se je zgubil “il corpo del reato”. An takuo je biu riešen Tonin Štiefnu an tudi pretke Mohorove družbe. Ja, za tisto lieto, za napri pa na viem ...

(R. Žnidarju)

- 1995 -

... "Storimo vse, kakor ti nam
Nasvetuješ", rekli so mu
Topolovci, pa po poti
šli pod Kolkom ...

Topolovo

Zbor Rečan na ganku v cierkvi Sv. Jakoba

(it. *Topolò, narečno Topoluove ...*) je omenjeno že leta 1321: de Topolou, leta 1632 kot Topolo, leta 1650 Topollo, leta 1676 Gariup de Tappollò. Ime Topolovo je eno od številnih fitotoponimov (ime, ki izvira iz dreves), ki jih najdemo v Rečanski dolini, in izhaja iz drevesnega imena topol (dial. tapu).

Topolove je bla narbuj velika vas v garmiski občini an tudi tista, ki je imiela narvic prebivalcu, pa takoj po drugi svetovni vojski število prebivalcu je začelo padati, takuo da donas štieje oku štirideset oseb.

Stoji na sončnim kraj brega Škarje, na 580m nadmorske višine, med Sv. Martinom (983m) an Kolovratom (1243m).

Na varhu vasi stoji liepa cierku sv. Mihaela Nadangela, an od tam se začne pohod čez Briezo na Livek.

Zgodovina an druge lepe reči od tele vasi se lahko preberejo v knjigi “Topolò/Topolove” ki kulturno društvo Rečan je napravlo lieta 1994 (autorji Marjo Gariup, Renzo Rucli, Renzo Gariup).

Tapolučan imajo njih senjam na parvo nediejo luja an tekrat v vas je zlo živahno, sa že vic liet pripravljajo eno posebno prireditev pod naslovom “ Postaja Topolove”. Zlo lepuo je tudi tisti dan, ko pridejo prijatelji z Livka na obisk čez Briezo, an ne samuo, kier se zbere puno ljudi, pa tudi, kier tole srečanje je ponovilo vezave med ljudmi, kot je blo v starih časih.

“Druga postaja Tapoluove” (*Dom st. 13-1995*)

V nediejo, 9. luja, je biu poseban dan. Vic ku 150 ljudi iz Livka in bliznjih vasi je parnogah parlo u Tapoluove. Parsli so puobi in ceece, otroc in parlietni ljudje_; parsli so po stari stazi, ki je v preteklosti vezala tele dvie vasi, kar nie bluo konfinu in kar Livek je spadu pod Benesko Republiko in pod beneske banke. Parsu je tudi kobariski kaplan g. Matjaz Kravos, ki je darovau sveto maso, par kateri je pieu otroski zbor iz Livka. Tapoluove je za en dan veselo oziviela in landrone so se napunle z otruoki in mladino ku par starim (...).

Kar smo bli pod Avstrijo, nie bluo meje na Briezi, takuo naši lovci so lahko hodil na jago tudi po hostieh an po travnikah mimo nje. Ku smo paršli pod Taljo, na Briezi je postala daržavna meja, pa naši jagri se nieso mogli parvast tele novice an so le napri hodil lovit gor pruot Ravnemu an še dej. Takuo je ratalo, da Vanac Mlinarju je šu na jago dol pruot Livku an še mimo daj do Kobarida. Je biu od duoma po cieu tiedan, an kar se je varnu, je imeu puno bisago zajcu an druge ubite žvine. Na mej pa so ga čakal stražniki, an kar jih je zagledu, je naglo odvezu jermene na košpah, da ga na bojo tiščale, an po štierih je naglo začeu tec med lieskovmi garmi, med kopam an loncam, dok se jim nie zgubu du host. Sa on nam je zmieram pravu, da po štierih se teče buj naglo, an tuole se je biu naučiu pru od zajcu. Bruozar, da tega se nieso nikdar naučil financi!

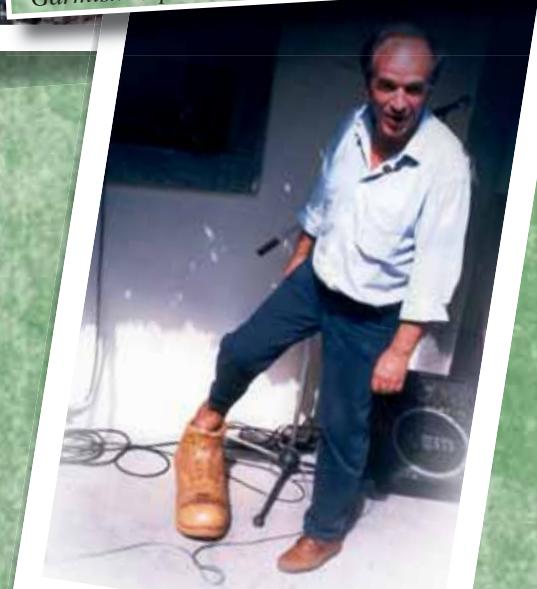
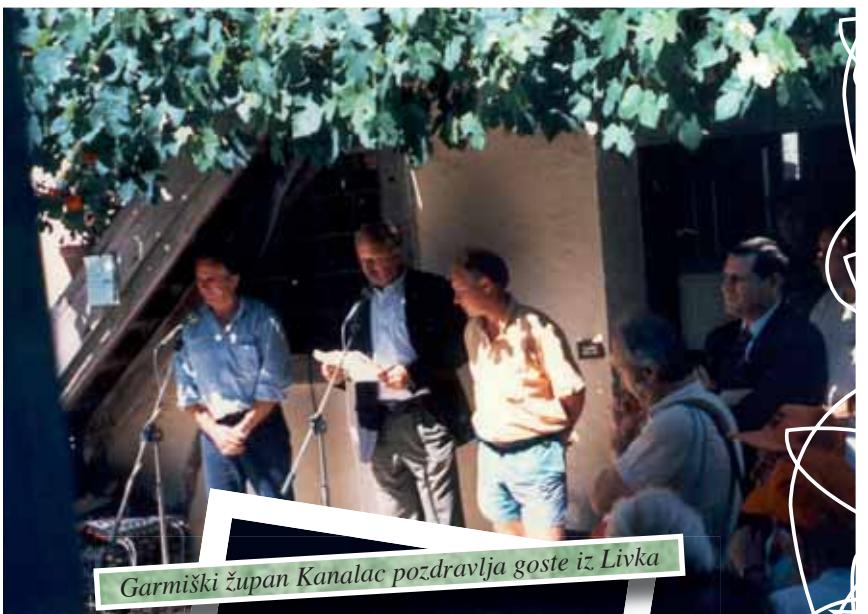
(R.Žnidarju)

- 1996 -

*... Vodila je poleg mлина,
Steza tesna pruoti jugu.
Skozi gostiles narzdolu,
Steza tesna utrudljiva.
Strmovita, kamenita,
Koreničjem usa prepluta ...*

Topoluška cierku, posvečena sv. Mihaelu, stoji na varh vasi, pod njo so zbrane hiše na trikotnik. Od tam po navadi se začne pohod do Livka. Cierku nie dost stara an arhitekt Renzo Rukli jo takole opisuje v knigi "Topolove":

"... in šele v letu 1841 so začeli graditi topolovško cerkev. Cerkev, posvečena sv. Mihaelu, je zgrajena v italijanskem baročnem stilu z eno ladjo, ki se končuje v četverokotno apsido, kjer stoji glavni oltar z bogato baročno opremo. Na obeh straneh ladje sta vzidana sekundarna oltarja, posvečena Devici Mariji in sv. Jožefu. Pri glavni fasadi, zaključeni s timpanom, stoji pravokotni zvonik z dvema kamnitima linama na vsaki strani ..."

Moremo še dodat, da na glavni fasadi so dodali tele zadnje lieta an mozaik s podobo sv. Krištofa, takuo ki so tudi dodal, notre v cerkvi, eno posebno Križovo pot.

Še buj parjatelji (*Novi M. 18.06.96*)

Le parhajal so zjutra, vsak s svojim ruksakom, na sred vasi Topoluove v nediejo zjutra, narvič iz Rečanske doline pa tudi iz drugi dolin an dol z Laškega. Pohod čez namišljeno črto je ratu tradicionalna iniciativa an tisti, ki so šli parvič, le težkuo, de so potlè zamudil tel pravi senjam prijateljstva. "Buog pomagi, ki dost se nas je zbral," je jau kajšan. Glih takuo je muoru mislit tist financ, ki je pregledavu seznam, okuole njega so se stiskal ljudje, ki se jim je mudilo iti naprej. An lietos je bluo puno mladine, puno otrouk. Samuo tistih okuole tri liet an manj jih je bluo muorlo bit kakih 15. Lepo upanje za naprej, nie ki reč. An pru mladina nas je spariela an na Livku, kjer nas je čaku pevski zbor otrouk, ki hodijo v osnovno šuolo. Zapiel so an

prebral poezije pesnika Simona Gregorčiča. Blizu njih je bio z ramoniko Metod Bajt, ki je zagodu an zapieu vu duetu an par piesmi. Bluo je lepou. Vsi smo stal v obroču blizu novega korita an se je zdielo, ku de b' se dvie vasi objele. Bli so an predstavnii javnih uprav, kobariški župan Gregorič an predsednik upravne enote Tomin Likar. Potle dober part ljudi je šlo k maši, ki lietos jo je molu kobariški dekan Franc Rupnik. Poviedu je an par besied an po italjansko, toplo pa je pohvalu iniciativu, sarčno pa je tudi parporočiu, naj daržmo le napri živ naš slovienski jezik. Mašo je pa pod vodstvom Alda Klodiča pieu zbor Rečan. Na sredi vasi je bluo potle pravi senjam. (...)

An dan, ena ne pru mlada topoluška žena se je napravila na Livek po spežo, pejala je za sabo tudi malega Tonina, kier je imela za kupit tudi no malo Kolačina, tabaka, ki tekrat so vsi možje radi večil.

“Ist parnesem blaguo, ti pa tabak,” mu je jala, “sa ti si mlad, an če nas ušafa financa, jim lahko utečeš!” An pru takuo se jim je zgodilo, financa jih je začela lovit že gor na Briez. Puober je bio frišan an je sfarfoleu dol po host ku lujar. Buoga žena pa, kier je imela puno košo blaga, je težku letiela dol pruot Topoluovemu, pa stražnika sta se ji zmieram buj bližala. Kar nie mogla pru vic, se je na naglim obarnila an vzdiginla dugo kikjo gor čez glavo. Ja, tekrat žene nieso nosile gaci, an presenečena stražnika sta se naenkrat ustavila, se v gobac pogledala an se varnila na svojo pot po mejni, brez gusnit besiede, sa sta bla zlo mlada an se niesta pru nič takega čakala!

(Zgodbo nam je poviedu R. Žnidarju.)

- 1997 -

... Tam selišče vidiš malo.

V tem mladencev dom se driga,

Lep, ograjen s širnim vrtom ...

Predsednik k.d. Rečan, Klodič, je prejel livško darilo iz rok Medvesa

Za topoluško cerkvijo začne staza, ki od Topoluovega peje na Livek (parve lieta smo začel pohod po drugi stazi, ki začne tam gor za pokopališčem an ki se kliče "Ta za seucan", kier ta prava pot je bla zaraščena an nagobarna; par vic kraj so bli ziduovi ne v pravim stanu). Se na še spotiš za dobro, ki srečaš parvo križišče an tudi eno majhano znamunje, posvečeno sv. Jožefu. Tam se pot parti na dva kraja. Na desno greš na Livek, na levo staza te peje pa na Ključ. S Ključa potem se lahko spustiš v Sauonjsko dolino pruoti Polavi al pa na levo se podaš gor h Sv. Martinu. Tudi od Ključa ankrat je bla staza, ki je šla pruoti Livku, an more bit, da je šele, pa je no malo buj duga an nie bla ta glavna, ta glavna je tista čez Briezo. Gor par znamunje se je končala dobro duga precesija sv. Marka, kar je bla šele navada vozit rogacjone po njivah an travnikah okuole vasi. Od tam se lahko ogledaš po dolini, kjer teče rieka Koderjana, an na drugo stran gor pruot Kolovratu. Pa na zamujajmo previc, sa pot je še duga ...

Na Livku spet praznik parjatelju

(Novi M. 03.08.1997)

V nediejo, 3. avgusta, je vas Livek spet ratala še ankrat večja, spet se je gore mešalo še ankrat tarkaj ljudi ku po navadi, še ankrat so vaščani pru lepuo an toplo sparjeli parjatelje an znance, ki so paršli na obisk par nogah, po stazi iz Topoluovega. Takuo ki so hodil ankrat v senjam, v vas, po opravilih. Svoji k svojim. Kaj jih je daržalo kupe? Iste navade, v dielu an v kulturi, isti jezik, ista molitev ... Liesa an Livek imata še perfin istega patrona Sv. Jakoba. Takuo ki je bluo ankrat, pried ko so začel podtikat oginj sovraštva an podpihovat strah an nazaupanje na meji. Takuo bo spet. Zatuo ki takuo čemo mi, ki živmo na adni an drugi strani konfina an želimo živjet v mieru, adan z drugim. Zatuo, ker tala je današnja pot pod skupno evropsko strieho, kjer v zelo kratkem cajtu bomo vsi. (...)

Presenečanje na Briezi

Da je Brieza an nje okolje dobro skrivalo za žvino te dujo, lepuo vedo vsi naši lovci; tam gor se radi zbierajo jelen, sarnjaki, praseta te duje, jazbac i an še puno drugih buj majhanych živali. Pa tisti dan, ki an par članu od drustva "Rečan" smo se podal po stazi za iti na Briezo za napravt tan gor pod bukovo sienco an par klopi an stoliču, se niesmo čakal, da bomo videl no posebno presenečenje.

Smo glih paršli na varh an se sednili za se odpočit, ki adan med nas je pomerku an jesen, ne previc debeu, vas pokrampežan vesoko ta od tli skor dva metra. Vsi smo se čudli, duo je tuole naumno dielo naredu, an se odločil, da nie vic spoštovanja do narave, kier malo pried smo bli pobral an par odpadku, potrosenih po stazi. Kar smo se podali napri, smo zagledal adno maleko an tudi tista je bla globoko zariezana. Atu smo lieuš pogledal an pomerkal, da so ble nieke čudne zarieze. Smo pogledal še napri an skor vse mlade drevesa so ble v tistim stanu, skor dva metra ta od tli so ble vse opraskane, olub je biu pretargan an se je vidu bieu lies. Smo začel razpravljat oku tele čudne reči an vsak je poviedu kako, ki pa te drugim nie šla pru. Adan od nas, za šalo, je jau, da je muorla bit na prekletu velika mačka, da je imela take krampeže. Te drugi mu je odguoriu, da je bla že ta duja, te trecji pa je venesu medveda. Medved na Briezi? Par starim more bit, pa ne sada! Se vide, da niesmo bli jagri, kier kar smo tuole pregruntal, niesmo bli prepričani, da medved se je varnu v naše kraje, morebit samuo za an sprehod. Pa od tistega dne vsak, ki gre čez Briezo, se čaka vsak trenutek, da stope pred anj tisti čarni medved, ki je biu strah v naših starih pravcah. (A.K)

- 1998-

... Pražnično pa bržjo vrezal
Gor po strmi, tesni stezi
V Topolove in črez Brezo ...